

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра філософії, соціально-політичних і правових наук**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
із навчальної дисципліни
«Філософія техніки та інформаційних технологій»
підготовки студентів
магістерського рівня вищої освіти
спеціальності 033 Філософія
за освітньо-професійною програмою
«Філософія»**

Укладачі:

**доц. Алієва О.Г.
доц. Скиртач В.М.**

Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри філософії,
соціально-політичних і правових наук
від «28» серпня 2018 р. протокол №1

Слов'янськ – 2018 р.

УДК 16 (075)

ББК 87.4я7

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій» складені відповідно до освітньої-професійної програми та навчального плану підготовки студентів другого (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – магістр за спеціальністю «033 – Філософія» за освітньо-професійною програмою «Філософія».

Методичні вказівки до практичних занять із «Філософії техніки та інформаційних технологій» надають можливості магістранту поглиблено засвоїти основні поняття філософії техніки; здобути практичні навички раціонального мислення; використати в інтелектуальній роботі увесь арсенал набутих знань та активно їх застосовувати у науковій роботі.

Рецензенти:

Шевченко

Дьяковська Г.О., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «ДДПУ»

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Логіка і право» розглянуті і схвалені на засіданні кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук від « » 2018 р. протокол №

Рекомендовано до впровадження вченою радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»
“ ” 2018 р. протокол №

РЕЦЕНЗІЯ

на методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій» підготовки студентів магістерського рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія.

Філософія техніки — один із найновітніших напрямів сучасної соціальної філософії. У зв'язку з результатами науково-технічного прогресу у XXI столітті виникає потреба ґрунтовного аналізу техніки та інформаційних технологій як предмета соціально-філософського дослідження. Однією з основних проблем філософії техніки стають соціальні наслідки комп'ютеризації у зв'язку із привнесеними нею змінами у всі сфери суспільного життя. Сьогодні особливої актуальності набуває аналіз інформації як своєрідного глобального ресурсу та інформаційного суспільства як нового типу цивілізаційної організації соціуму. Відповідно, у сучасних умовах соціальна філософія виходить у сферу футурологічних досліджень і аналізує суспільство не тільки яким воно є, але й даючи прогнози щодо його подальшого розвитку. Виходячі з цього, методичні вказівки до практичних питань, які розглядаються у курсі «Філософія техніки та інформаційних технологій» є значними і актуальними.

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій» включає в себе всі необхідні для студентів матеріали, а саме: загальні методичні рекомендації та вказівки до вивчення тем практичних занять з дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій»; інформаційний обсяг навчальної дисципліни; критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання; теми практичних занять з метою вивчення, обсягом, обладнанням, планом до практичних занять, літературою, основними завданнями для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю, питаннями та завданнями для самоконтролю та самостійної роботи, методичними порадами; шість

варіантів контрольних робіт, які включають у собі три рівня; саме методичні рекомендації до форм проведення практичних занять і рефератів, есе, презентацій; список літератури, який складається з основної, допоміжної та інформаційної ресурсів в Інтернеті.

Методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій» укладений на основі Галузевих стандартів вищої освіти, у відповідності з вимогами кредитно-трансферної системи навчання.

РЕЦЕНЗЕНТ

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціально-політичних
і правових наук Дьяковська Г.О.

РЕЦЕНЗІЯ

**на методичні вказівки до практичних занять із навчальної дисципліни
«Філософія техніки та інформаційних технологій» підготовки студентів
магістерського рівня вищої освіти
спеціальності 033 Філософія.**

Техніка виступає однією із сутнісних сил людини в існуючих алгоритмах свого буття, модифікованих історично-культурними традиціями і новаціями суспільної реальності. Універсальність технічного світу людини обумовлена універсальністю алгоритму раціональності мислення, втіленого в предметно-матеріальні елементи культури. Змінюються лише форми техніки, осмислення ролі яких в житті кожного із нас, в різні історичні епохи також є неоднозначним. Двадцяте століття нагадує нам, як небезпечно робити радикальні оптимістичні чи песимістичні прогнози в області техніки. Нам в XXI столітті неможливо не помітити експансію техніки, народжуючу домінанту кіберкультури, електронне віртуальне життя людей, що веде до

надвиснаження емоційних функцій і надспрошення розуму людини. На початок ХХІ ст. різні за віком інтелектуально сформовані покоління людей вже розуміють, що техніка – засіб інтеграції і соціалізації особи, тобто перетворення об'єктивно функціонуючого соціального досвіду в особистісний досвід людини. Проте дійсна соціальна роль техніки може бути визначена самперед з урахуванням характеру її зв'язку з функціонуванням суспільного організму в цілому, аналізу її соціальної ролі та дослідження її соціальної детермінованості. Кожне нове покоління техніки модифікує не окреме покоління людей, воно модифікує універсально загальну людську природу. В соціокультурному змісті розвитку техніки знаходить свій безпосередній прояв відповідна історична направленість соціокультурного розвитку людства. Тому важливо сформулювати уявлення у молодого покоління про онтологічний статус техніки в системі соціокультурних аспектів інтеграційного входження українського суспільства в процес інноваційного оновлювання європейської техногенної цивілізації.

Рецензовані методичні вказівки до практичних занять із
навчальної дисципліни

«Філософія техніки та інформаційних технологій» укладений на основі Галузевих стандартів вищої освіти, у відповідності з вимогами кредитно-трансферної системи навчання і включає в себе - інформаційний обсяг навчальної дисципліни; критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання; теми практичних занять з метою вивчення, обсягом, обладнанням, планом до практичних занять з літературою, основними завданнями для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю, питаннями та завданнями для самоконтролю та самостійної роботи, методичними порадами; шість варіантів контрольних робіт, які включають у собі три рівня; саме методичні рекомендації до форм проведення практичних занять і рефератів, есе, презентацій; список літератури, який складається з основної, допоміжної та інформаційної ресурсів в Інтернеті.

РЕЦЕНЗЕНТ

кандидат

Шевченко

Загальні методичні рекомендації та вказівки до вивчення при проведенні практичних занять з дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій»

Практичне заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначеної теми, до якої магістранти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаного завдання. Практичні заняття проводяться з основних тем навчальної програми, і вони є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета практичних занять — опанування магістрантами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями практичних занять є:

- закріплення у магістрантів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень та висновків;
- формування у них логічно послідовного світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики мислення.

Види проведення практичних занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від змісту і особливостей теми, складу магістрантів. Найбільш поширеними видами практичних занять з філософії техніки та інформаційних технологій є: відповіді на питання, розгорнута бесіда, виступи з рефератами, презентаціями, есе, доповідями; інтерактивна дискусія; ділова гра, круглий стіл тощо.

Треба пам'ятати, що якість практичних занять перш за все залежить від підготовки магістрантів до них, тому при підготовці до практичних занять кожен магістрант повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми практичного заняття; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Магістрантам необхідно відвідувати кожне практичне заняття. Пропуск позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю.

Проведення практичного заняття.

1) більшість практичних занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;

2) практичне заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;

3) магістрант, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми практичного заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності;

4) кожному магістранту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння правильного вживання як логічних, так і фахових понять і термінів. Систематичні виступи на практичних заняттях сприяють

поповненню словарного запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;

5) магістранти повинні уважно слухати виступи своїх одногрупників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на практичних заняттях висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на практичних заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізу різних точок зору, вміння відстоювати власну позицію;

6) після закінчення виступу магістранта відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам заняття;

7) завершується практичне заняття заключним словом викладача, в якому підсумовується робота групи, аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі магістрантів (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, а також дається завдання на наступне заняття.

Протягом практичного заняття магістрант може в достатньому обсязі засвоїти і успішно реалізувати конкретні знання, вміння, навички та компетенції в своїй практичній діяльності при виконанні наступних умов:

1) систематична робота на навчальних заняттях під керівництвом викладача і самостійна робота по закріпленню отриманих знань і навичок;

2) сумлінне виконання завдань викладача на практичних заняттях;

3) з'ясування і уточнення окремих передумов, умовиводів і висновків, що містяться в навчальному курсі; взаємозв'язків окремих його розділів;

4) зіставлення точок зору різних авторів по проблемам навчального курсу; виявлення неточностей і некоректного викладу матеріалу в періодичної та спеціальної літератури;

5) періодичне ознайомлення з останніми теоретичними і практичними досягненнями в області філософії техніки та інформаційних технологій;

б) проведення власних наукових і практичних досліджень по одній або декільком актуальним проблемам для філософії техніки;

7) розробка пропозицій викладачеві в частині доопрацювання та вдосконалення навчального курсу;

8) підготовка наукових статей для опублікування в періодичних виданнях, виступ на науково - практичних конференціях, участь в роботі студентських наукових гуртків, круглих столів і диспутах з проблем філософії техніки та інформаційних технологій.

Протягом проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій» магістранти повинні вивчити літературу.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема № 1. Філософія техніки як напрям сучасних досліджень та навчальна дисципліна. Поняття “технічного” та місце “філософії техніки” в системі філософського знання. Виникнення філософії техніки, як напряму філософських досліджень, як самостійної філософської дисципліни. Філософія техніки в системі філософських знань. "Техне" в контексті розрізнення Аристотелем теорії (theoria), праксис (praxis) та поїдесіс (poiesis). Поняття "артефакту" (штучне та природне) техніки, технології, "технічного знання", "технічних наук". Наука і техніка. Техніка та технічна творчість. Людина і техніка. Техніка і суспільство. Техніка як предмет філософського осмислення. Різні тлумачення техніки.

Тема № 2. Історія та основні концепції філософії техніки та інформаційних технологій. Етапи розвитку філософії технічного знання: а) зародження в рамках класичної філософії насамперед механічного емпіризму і раціоналізму до середини XIX ст.; б) становлення в рамках філософії техніки - друга половина XIX-70-і рр. XX ст.; в) виділення в цілісну область філософствування на базі некласичної і постнекласичної науки -

кінець ХХ-початок ХХІ ст. Передісторія "філософії техніки". Філософствуючі інженери. Й. Бекман та його "Allemente Technologie". Поняття "технології" та "ідеології" в ХУІІІ ст. Поняття "технології" у Г. М. Поппе та "технологіки" у Е. Гартіга. Осмислення "технічного" Ф. Рело та "технічної освіти" А. Рідлером. Перші "філософи техніки". Е. Капп та його робота "Основні напрямки філософії техніки" ("антропологічний критерій" та вчення про "органопроєкцію"); А. Еспіноса: виникнення і розвиток технології в межах "філософії дії"; А. Нуаре про "наряддя" його виникнення та роль в історії людства; Ф. Бон про місце філософії техніки у вченні про людину. Техніка в історичному розвитку (осмислення основних етапів становлення сучасної техніки та технології).

Тема № 3. Методологічні проблеми філософії науки, техніки та інформаційних технологій. Проблема сутності техніки і інформаційних технологій у філософії. Взаємовідносини техніки і науки в історичному процесі. Проблеми взаємовідносин науки, техніки і інформаційних технологій в епоху Відродження та Новий час. Концепція техніки та технічної творчості П. Енгельмайера (технічний підсумок ХІХ ст. "Філософія техніки"). "Людина і машина" М. Бердяєва, "Обвинувачення машини" У. Муньє. Концепція техніки К. Ясперса. Техніка в концепції людини Х. Ортега-і-Гассета. Вчення М. Гайдеггера про "постав". "Філософія техніки" і технічного знання (Ф. Рапп, Т. Ропполь). Філософія та антропологія техніки А. Хуніга та Х. Заксе, "філософія техніки" та "соціальна філософія" (Х. Люббе та Х. Цимерл). Техніка та глобальні проблеми сучасності, "глобалізація" і "технізація", їх взаємозв'язок.

Тема № 4. Проблема людини в інформаційно-технологічному суспільстві. Філософський зміст проблеми "людина - техніка": гуманізм, техносфера, форми і межі впливу техніки і технології на людське буття. Реальна загроза сутності й існуванню людини в сучасному інформаційно-

технологічному світі. Процеси дегуманізації, роботизації, кіборгізації людського індивіда. Негативні явища в біологічній, генетичній, тілесно-фізичній та інтелектуальній організації людини. Загрожуюча антропологічна катастрофа та шляхи її недопущення.

Тема № 5. Етичний контекст розвитку техніки і інформаційних технологій. Формування системи цінностей в індустріальному і постіндустріальному суспільстві, технічне утворення і виховання. Гуманітарна складова в сучасній філософії техніки (Л. Мемфорд, Х. Ортега-і-Гассет, М. Хайдеггер, Ж. Еллюль та ін.).

Тема № 6. Проблема відповідальності. Професійна і соціальна відповідальність спеціалістів технічної і гуманітарної сфер. Сутність професійної і соціальної відповідальності. Еволюція концепцій екологічної відповідальності. Досвід реалізації принципів екологічної відповідальності. Шляхи посилення професійної і соціальної відповідальності спеціалістів технічної і гуманітарної сфер діяльності .

Критерії оцінювання результатів навчання на практичних заняттях.

Результати навчання студентів із вивчення навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій» визначаються у балах, які виставляються згідно з критеріями оцінювання.

Оцінювання результатів навчання здійснюється під час проведення практичних занять. Для студентів заочної форми бали розподіляються пропорційно годинам у навчальному плані, відведеним на навчальні заняття та самостійну роботу.

Оцінювання результатів навчання студентів у процесі практичного заняття виставляється за такими критеріями:

– під час опитувань – за повну і ґрунтовну відповідь на задане запитання з теми заняття;

– під час тестування – за правильні відповіді на всі запитання тесту з теми заняття;

– у процесі виконання ситуаційних вправ і завдань – за запропонований правильний алгоритм (послідовність) виконання завдання; за знання теоретичних основ проблеми; за отриманий правильний результат.

Оцінювання результатів навчання студентів у процесі написання поточних, проміжних контрольних робіт виставляється за правильні відповіді на всі питання роботи.

Оцінювання результатів навчання студентів під час контрольного заходу виставляється за правильні відповіді на всі питання.

Оцінювання рефератів та презентацій за визначеними темами виставляється відповідно до критеріїв:

– за повноту та використання сучасних концепцій і джерел інформації (крім лекційного конспекту має бути ще не менше трьох джерел інформації);

– за оформлення роботи згідно з вимогами і наявність посилань на літературні джерела;

– за наявність змістовних висновків;

– за глибокі знання навчального матеріалу, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах.

Унаслідок виявлення невідповідності результатів навчання окремим критеріям із тієї чи іншої форми контролю знань кількість балів, яка виставляється студентові, може бути знижена:

- за неповну відповідь – 0,5 бала;

- за кожну неправильну відповідь – 0,5 бала;

- за невчасне виконання індивідуальної роботи – 0,5 бала;

- за недостовірність поданої інформації – 0,5 бала;

- за недостатнє розкриття теми – 0,5 бала;

- за відсутність посилань на літературні джерела – 0,5 бала.

Результати поточного контролю рівня знань студентів очної та заочної форм навчання (кількість отриманих балів) обов'язково доводяться

викладачем у наприкінці кожного заняття до відома всіх студентів і виставляються в «Журналі обліку поточної успішності та відвідування занять» та є підставою для одержання допуску до підсумкового контролю.

Допуск до підсумкового контролю з кожної навчальної дисципліни становить 60 балів та визначається як сумарна мінімальна кількість балів, яку необхідно набрати студентові для отримання позитивної оцінки «задовільно». При цьому межа незадовільного навчання становить 59 балів.

Засоби діагностики результатів навчання на практичних заняттях

- поточне тестування на практичних заняттях; - опитування та бесіди на практичних заняттях;
- перевірка виписок, тез та конспектів літературних джерел;
- поточні контрольні роботи;

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема №1. Філософія техніки як напрям сучасних досліджень та навчальна дисципліна. . Поняття “технічного” та місце “філософії техніки” в системі філософського знання.	2
2	Тема № 2. Історія та основні концепції філософії техніки і інформаційних технологій.	2
3	Тема № 3. Методологічні проблеми філософії науки, техніки і інформаційних технологій. Проблема сутності техніки і інформаційних технологій у філософії.	2
4	Тема № 4. Проблема людини в інформаційно-технологічному суспільстві.	2
5	Тема № 5. Етичний контекст розвитку техніки і інформаційних технологій.	2
6	Тема № 6. Проблема відповідальності. Професійна і соціальна відповідальність спеціалістів технічної і гуманітарної сфер.	2

Тема заняття №1. Філософія техніки як напрям сучасних досліджень та навчальна дисципліна. Поняття “технічного” та місце “філософії техніки” в системі філософського знання.

Мета вивчення: визначити особливості становища техніки у світі та

необхідність її самовизначення; виявити спільні підходи та принципові відмінності між філософією техніки і наукою; окреслити проблемне поле філософії техніки з метою усвідомлення її універсального, узагальнюючого характеру; закріпити розуміння функцій філософії техніки та структуру філософського знання.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Предмет, головні сфери та головні завдання філософії техніки та інформаційних технологій.

2. «Штучне» і «природне», природа і техніка.

3. Статус філософії техніки і інформаційних технологій у сучасному світі.

Література:

1. Авдеев В.А. Закономерности построения, функционирования и развития технических систем: пособие для проектировщиков и студентов вузов / В.А. Авдеев, Б.И. Кудрин. - Томск: Изд-во Томск, держ. ун-та, 1996. - 100 с. (перевидання відсутнє)
2. Авер'янов А.М. Системне пізнання світу: методологічні проблеми / О.М. Авер'янов. - М.: Политиздат, 1995. - 263 с. (перевидання відсутнє)
3. Акимов В. А. Надежность технических систем и техногенный риск / В. А. Акимов, В. Л. Лапин, В. М. Попов, В. А. Пучков, В. И. Токмаков, М. И. Фалеев. – М.: Деловой экспресс, 2002. – 368 с. (перевидання відсутнє)
4. Алієва О. Г. Онтологія техніки в соціокультурному контексті : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О. Г. Алієва. – Донецьк, 2004. – 19 с. (перевидання відсутнє)

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Визначати головні завдання, а також- предмет та головні сфери філософії техніки,

2. Розуміти основні тенденції розвитку філософії техніки і інформаційних технологій.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Філософія техніки як напрям сучасних досліджень та навчальна дисципліна. Поняття “технічного” та місце “філософії техніки” в системі філософського знання» та проблематизуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Розкрийте комплексний характер філософії техніки та інформаційних технологій.
2. Охарактеризуйте предмет і завдання філософії техніки.
3. Розкрийте основні етапи становлення філософії техніки як галузі філософських знань.
4. Проілюструйте взаємозв'язок понять «техніка» і «технологія» в контексті «філософії техніки».
5. Сучасний світ — це технізований простір і технологізований час: ваша інтерпретація цього судження.

Тема заняття № 2. Історія розвитку та основні концепції філософії техніки та інформаційних технологій.

Мета вивчення: ознайомитися з історією розвитку та основними концепціями філософії техніки і інформаційних технологій в історико-філософській думці; проаналізувати основні ідеї філософів що до розуміння ролі техніки в бутті людини.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Прередісторія формування техніки у давньому світі.
2. Задум наукової техніки в античній культурі. «технічна теорія» у рамках античної науки.
3. Формування нових уявлень про природу у Середні віки.

4.Формування природної науки і інженерії в культурі Нового часу.
Розповсюдження технічних знань у світі, як предтеча розвитку філософії техніки і інформаційних технологій.

5.Основні концепції філософії техніки і інформаційних технологій.

Література:

- 1.Данильян О. Г. Філософія: підручник/ О.Г.Данильян, В.М. Тараненко. – 2-е вид.– Х.: Право, 2012. –312 с.
- 2.Кашин В.В. Основи філософії техніки: навч. посібник для аспірантів і здобувачів / В.В. Кашин. - Оренбург: ІПК ГОУ ОДУ, 2007.- 104 с. (перевидання відсутнє).
3. Котенко В.І. Історія і філософія технічної реальності: навчальний посібник для вузів / В.П. Котенко. - М .: Академ. Проект; Трікста, 2009. - 623 с. (перевидання відсутнє).
4. Шаповігов Е.Л. Курс лекцій з філософії техніки: навч. посібник / Е.А. Шаповалов. - СПб .: Изд-во СПбГУ, 1998. - 126 с. (перевидання відсутнє).
5. Шейпак А.А. Історія науки і техніки: матеріали та технології: навч. посібник. У 2 ч. / АА Шейпак. -2-Е изд. - М .: МГИУ, 2010. Ч. 1.-273 с; 4.2.- 343 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1.Знати основні концепції філософії техніки і інформаційних технологій

2. Розуміти еволюціонування технічних знань від античності до сьогодення.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Історія розвитку та основні концепції філософії техніки та інформаційних технологій» та проблематизуйте її.
- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте ідеї що до сутності техніки у філософських вченнях античних мислителів
2. Дайте характеристику інженерної філософії техніки.

3. Охарактеризуйте концепцію техніки, як проєкції органів людини.

4. Дайте оцінку філософським роздумам про техніку Мартіна Гайдеггера, Жака Еллюля, Хосе Ортегі-і-Гассета.

Тема заняття №3. Методологічні проблеми філософії науки, техніки і інформаційних технологій. Проблема сутності техніки і інформаційних технологій у сучасній філософії.

Мета вивчення: визначення та осмислення методологічних проблем сутності людського буття, науки, техніки і сучасних інформаційних технологій.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1.Методологія і філософія в сучасній інтелектуальній культурі.

2.Феномен технонауки. Нанонаука і нанотехнологія.

3.Категоріальний простір осмислення техніки і інформаційних технологій.

Література:

1. Таврізян Г.М. Філософи ХХ сторіччя про техніку і технічної цивілізації / Г.М. Таврізян. - М .: РОССПЕН, 2009. - 208 с. (перевидання відсутнє).

2.[Ред В.Шлях філософії: ХІХ–ХХ століття](#). Пер. с нем. М. Д. Култаевой, В. И. Кебуладзе, В. Терлецкого. – К.: Дух і літера, 2010. – 368 с.

3.Ренч Т. [Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія](#). Пер. с нем. Владимира Приходько. – К.: Дух і літера, 2010. – 348 с

4. Храленко Н.І. Філософсько-методологічні проблеми техніки і технічних наук: текст лекцій / Н.І. Храленко. - СПб .: Изд-во СПбГУАП, 1999.-34С. (перевидання відсутнє).

5. Чешев В.В. Технічне знання / В.В. Чешев. - Томськ: Изд-во Томськ, держ. архіт.-будує, ун-ту, 2006. - 267 с. (перевидання відсутнє).

6. Шунтін Н.В. Онтологічні та гносеологічні чинники технічного знання: досвід філософського аналізу: дис. канд. філос. наук / Н.В. Шунтін. - Магнітогорськ, 2006. - 124 с. (перевидання відсутнє).

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Знати методологічні проблеми сутності людського буття, науки, техніки і сучасних інформаційних технологій.

2. Розуміти феномен технонауки та її ролі у сучасному світі.

Методичні поради з засвоєння теми:

Законспекуйте лекцію «Методологічні проблеми філософії науки, техніки і інформаційних технологій. Проблема сутності техніки і інформаційних технологій у сучасній філософії» та проблематизуйте її.

- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте як впливає розвиток техніки на становлення суспільства?

2. Чи існують межі науково-технологічного прогресу? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. Чим зумовлена поява особливого напрямку філософських досліджень під назвою «філософія науки та техніки»?

4. Які ви знаєте оцінки науково-технічного розвитку? Яка з них Вам здається більш виправданою? Чому?

5. Які тенденції суспільного розвитку спостерігаються в умовах розгортання "третьої хвилі" науково-технічного поступу?

Тема заняття № 4. Проблема людини в інформаційно-

технологічному суспільстві.

Мета вивчення: визначити проблему буття людини в інформаційно-технологічному суспільстві та сформулювати розуміння моральних вимірів буття людини в сучасному світі.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Техніка і інформаційні технології в історії людства від античності до сьогодення.

2. Ціннісні настанови філософії техніки і інформаційних технологій.

3. Сценарії розвитку інформаційного суспільства у світі і в Україні.

Література:

1. Алієва О. Г. Онтологія техніки в соціокультурному контексті : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О. Г. Алієва. – Донецьк, 2004. – 19 с. (перевидання відсутнє)

2. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / за наук. ред. А. С. Синиці; пер.: І. В. Грабовський, У. І. Луц, А. С. – Л.: Літопис, 2014. – 374 с.

3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. / А.Баумейстер.– К.: Мала академія Наук України, 2017. – 238 с.

4. [Богачев А. Досвід і сенс](#). К.: Дух і літера, 2012. – 336 с.

5. Данильян О. Г. Філософія: підручник/ О.Г.Данильян, В.М. Тараненко. – 2-е вид.– Х.: Право, 2012. –312 с.

6. Додонова В. І. Постнекласичний дискурс соціальної раціональності: монографія / В. І. Додонова. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – 340 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти ціннісні настанови філософії техніки та інформаційних технологій.

2. Знати основних представників філософії техніки від Античної доби

до сьогоднішнього дня.

Методичні поради з засвоєння теми:

Законспекуйте лекцію «Проблема людини в інформаційно-технологічному суспільстві» та проблематизуйте її.

- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Дайте характеристику особливостям формування та еволюції інформаційного суспільства.

2. Які проблеми стоять перед людиною в сучасному інформаційному суспільстві.

3. Охарактеризуйте в чому ви бачите визначальну роль інформаційних технологій для людини. Обґрунтуйте відповідь.

4. Спрогнозуйте сценарій розвитку інформаційного суспільства у світі і в Україні.

Тема заняття № 5. Етичний контекст розвитку техніки та інформаційних технологій.

Мета вивчення: навчити визначати етичний статус техніки, дати моральну оцінку наслідків використання техніки і інформаційних технологій, вирішувати питання про справедливість розподілу благ, що надаються нею.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Техніка і інформаційні технології у філософсько-антропологічному контексті.

2. Оптимістичні і песимістичні точки зору в філософії на розвиток техніки і інформаційних технологій.

3. Проблема професійної і соціальної відповідальності у сучасному

світі.

Література:

1. Данильян О. Г. Філософія: підручник/ О.Г.Данильян, В.М. Тараненко. – 2-е вид.– Х.: Право, 2012. –312 с.
2. Додонова В. І. Постнекласичний дискурс соціальної раціональності: монографія / В. І. Додонова. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – 340 с.
3. Ильенков Э. В. Философия и культура: М.: Политиздат, 1991. – 462 с. (перевидання відсутнє)
4. Кралюк П. Історія філософії України [Текст]: підручник. – К.: КНТ, 2015. – 652 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Петрушенко. – Л. : Новий Світ-2000, 2010. – 503 с.
6. Філософія, логіка, філософія освіти. Кредитно-модульний курс (текст): навчальний посібник. за ред. Додонова Р.О., Мозгового Л.І. - [видання 2-ге, доповнене]. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 512 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного контролю:

1. Розуміти етичний статут техніки та інформаційних технологій у сучасному світі.
2. Знати представників оптимістичної і пісмістичної точок зору в філософії на розвиток техніки і інформаційних технологій..

Методичні поради з засвоєння теми:

Законспектуйте лекцію «Етичний контекст розвитку техніки та інформаційних технологій» та проблематизуйте її.

- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Проаналізуйте головні проблеми етичного контексту розвитку техніки і інформаційних технологій.
2. Штучний інтелект: міф чи реальність? Відповідь аргументуйте.

3. Гуманітарна складова в сучасній філософії техніки (на прикладі концепцій Л. Мемфорда, Х. Ортега-і-Гассета, М. Хайдеггера, Ж. Еллюля, Х Ленка).

Тема заняття № 6. Проблема відповідальності. Професійна і соціальна відповідальність спеціалістів технічної і гуманітарної сфер.

Мета вивчення: глибше усвідомити фундаментальне відношення людина – техніка, формувати у студентів повагу до людини, її професії, стилю і способу життя, наслідування високих стандартів соціальної відповідальності.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Обладнання: демонстраційні матеріали, аудіовізуальні засоби.

План заняття:

1. Техніка, як фундаментальне відношення людини до світу: від архаїчної культури до сучасності.

2. Техніка в контексті глобальних проблем людства: Схід-Захід.

3. Перспективи та прогнози розвитку філософії техніки і інформаційних технологій в Україні.

Література:

1. Дрозд І. П. Техносфера України: актуальні питання підвищення безпеки / І. П. Дрозд, В. В. Гетьман [Електронний ресурс] // Національна безпека: український вимір: щокв. наук. зб. – К., 2008. – Вип. 1-2. – Режим доступу до журналу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nac_bez/texts/2008-01/drozd.pdf. (перевидання відсутнє)

2. Лазарович Н. В. Особа у вимірах техногенної цивілізації: соціально-філософський аналіз / Н. В. Лазарович // Інтелект. Особистість. Цивілізація. Збірник наукових праць. – 2008. – Вип. 6. – С. 93-100. (перевидання відсутнє)

3. Данильян О. Г. Філософія: підручник/ О.Г.Данильян, В.М. Тараненко. – 2-е вид.– Х.: Право, 2012. –312 с.

Основні завдання для засвоєння навчального матеріалу та поточного

контролю:

1. Розуміти фундаментальне відношення людина – техніка, природа – техніка. Розуміти про техніку в контексті глобальних проблем людства.

2. Знати перспективи та прогнози розвитку інформаційних технологій в Україні.

Методичні поради з засвоєння теми:

- Законспекуйте лекцію «Проблема відповідальності. Професійна і соціальна відповідальність спеціалістів технічної і гуманітарної сфер» та проблематизуйте її.

- Розробіть план відповіді на кожне з питань практичних занять.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Сучасний світ – це технізований простір і технологізований час: ваша інтерпретація цього судження.

2. Проаналізуйте головні проблеми досліджень у філософії техніки.

3. Визначте точки дотику науки і техніки. Обґрунтуйте відповідь.

4. Охарактеризуйте сучасні моделі розвитку техніки.

Варіанти контрольних робіт, які виконуються на практичному занятті:

Варіант № I.

I РІВЕНЬ.

1. У яку добу техніка та технічна діяльність стали предметом філософської рефлексії:

- а) у Новий час;
- б) у Середньовіччі;
- в) у Давньої Греції та Римі.

2. З виходом у світ якої праці зв'язується поява філософії техніки як нової області філософського знання:

- а) «Підстави філософії техніки»;
- б) «Філософія техніки»;
- в) «Розвиток техніки та технології».

3. Перший «філософ техніки»:

- а) Х.Люббе;
- б) Е. Капп;
- в) А.Еспінас.

4. У якому столітті філософія техніки склалася як самостійна філософська дисципліна:

- а) в середині ХІХ століття;
- б) в середині ХХ століття;
- в) на початку ХІІІ століття.

5. У концепції Вернадського еволюція відбувається:

- а) з філогенезу в онтогенез;
- б) з біосфери в ноосферу;
- в) з біомаси в інтелігібельний світ.

6. Верифікація – це:

- а) складні метафізичні побудови;
- б) пошук відповідей на вічні питання;
- в) перевірка суджень на істинність;
- г) навмисне заплутування ситуації;
- д) розробка категоріального апарату;

7. Метод, що не застосовується у науково-технічному пізнанні:

- а) комбінаційно-синтезувальний;
- б) герменевтичний;
- в) експеримент;
- г) аналіз;

8. Онтологічні проблеми техніки:

а) філософсько-методологічні питання техніки, технології, технічних наук і інженерної діяльності;

б) техніка, технологія і інженерна діяльність як об'єкти і предмети дослідження філософії, природничих, технічних і соціально-гуманітарних наук;

в) техніка і природа. Світ природний і світ штучний. Техносфера як особлива форма буття;

г) природа, сутність і види техніки. Техніка, технологія і інженерна діяльність у суспільному бутті.

9. До якого підходу можна віднести цей вислов: при ньому до техніки відносять будь-які допоміжні засоби діяльності, тобто знаряддя та засоби

праці, який, на наш погляд, не зовсім вірний (палиця дикуна – це вже техніка):

- а) широкий підхід;
- б) загальноприйнятий підхід.

II РІВЕНЬ:

1. Охарактеризуйте сучасні проблеми філософії техніки та технології. Обґрунтуйте відповідь.
2. Охарактеризуйте ціннісні установки філософії техніки.

III РІВЕНЬ:

1. Чи є сучасне суспільство джерелом загального відчуження та ворожості? Відповідь обґрунтуйте.
2. Охарактеризуйте сучасну філософію як спосіб осмислення найбільш вагомих сучасних проблем і процесів техніки та технології.

Варіант № 2.

I РІВЕНЬ.

1. Техніка з грецької перекладається як:

- а) мистецтво, майстерність, уміння;
- б) краса, врода, вродливість;
- в) будова, побудова, архітектоніка.

2. Згідно марксистській філософії, основною рушійною силою розвитку суспільства є:

- а) природне середовище;
- б) боротьба за існування;
- в) класова боротьба;
- г) воля видатних людей.

3. Сутність НТР:

- а) докорінні якісні зміни як у науці, так і в техніці;
- б) всеохоплюючі якісні змінами в політичному житті суспільства;
- в) якісні зміни характеру праці.

4. Хто уперше з філософів трактував техніку як «суму раціонально напрацьованих методів, яким властива безумовна ефективність... у будь-якій сфері людської діяльності». (йдеться про «техніку-технологію»):

- а) Х. Ортега-і-Гассет;
- б) Ю. Шпенглер;

в) Ж. Еллюль.

5. Позитивізм закликав:

- а) Шукати кінцеві причини світобудови;
- б) Перетворити філософію в різновид релігійної свідомості;
- в) Провести велике метафізичне об'єднання наук і мистецтв;
- г) Займатися логікою та методологією наукового пізнання.

6. У якому столітті філософія техніки склалася як самостійна філософська дисципліна:

- а) в середині XIX століття;
- б) в середині XX століття;
- в) на початку XIII століття.

7. Аналогію між свідомістю і комп'ютерами проводив:

- а) А.Бадью;
- б) Ю.Габермас;
- в) А.Тьюринг;
- г) А.Баумейстер.

8. Гносеологічні проблеми техніки:

- а) техніка і наука. Техніка як "овеществленное" наукове знання. Особливості технічного, технологічного та інженерного знання. Класичні та некласичні науково-технічні дисципліни;
- б) специфіка технічного, технологічного та інженерного творчості. Проблема інновацій;
- в) генезис і розвиток техніки, технології та інженерної діяльності в людській історії. Технічні та технологічні революції;
- г) науково-технічна та комп'ютерно-інформаційна революція. Нові інформаційні технології. Комп'ютерна віртуальна реальність і її філософська інтерпретація. Проблеми і перспективи нанотехнологій.

9. Перший «філософ техніки»:

- а) Х.Люббе;
- б) Е. Капп;
- в) А.Еспінас.

II РІВЕНЬ:

1. Назвіть умови та фактори виникнення «філософії техніки» як самостійної області знань.

2. Проаналізуйте формування нових уявлень про природу у середні віки.
Наведіть приклади.

III РІВЕНЬ:

1. Порівняйте природний і штучний інтелект. Обґрунтуйте відповідь.
2. Здійсніть порівняльний аналіз основних філософських ідей представників філософії техніки XX ст.

Варіант № 3.

I РІВЕНЬ.

1. Поняття «ноосфера» науковій системі Вернадського – це:

- а) тропосфера й стратосфера;
- б) новий еволюційний стан біосфери, за якого духовна творчість людини стає вирішальним фактором її розвитку;
- в) біосфера космічного простору.

2. В якому сенсі вживається науковій літературі поняття «друга природа»:

- а) суспільство,
- б) культура,
- в) техніка.

3. Як визначається процес входження індивіда в суспільство та культуру, процес освоєння ним соціокультурного простору:

- а) соціалізація,
- б) інкультурація,
- в) культурна асиміляція.

4. Теорію космічної еволюції людини розгортає:

- а) П. Тейяр де Шарден у праці «Божественне середовище»
- б) А. Дж. Тойнбі у праці «Осмислення історії»;
- в) П. Тейяр де Шарден у праці «Феномен людини»;
- г) Юрій Лотман у праці «Культура і вибух».

5. Із яких всесвітніх філософських конгресів почалася справжня зацікавленість у філософському тлумаченні проблем техніки:

- а) у Відні (1968), Варні (1973), Дюссельдорфі (1978);
- б) у Парижі (1967), Мілані (1974), Празі (1984);
- в) у Кракові (1965), Варні (1972), Відні (1962).

6. Хто з філософів належить до інженерної філософії техніки:

- а) Е. Капп;
- б) Л. Мемфорд;
- в) Ф. Дессауер;

- г) П.К. Енгельмейер;
- д) Х. Ортега-і-Гассет;
- е) К. Ясперс;
- ж) Ж. Еллюль.

7. Внутрішній зміст предмета в єдності всіх його властивостей і відносин висловлює категорія:

- а) сутності
- б) існування
- в) екзистенції
- г) буття

8. Теорія самоорганізації складних систем це:

- а) синергетика
- б) біфуркація
- в) монадологія

9. До якого підходу можна віднести такий вислів: розглядає техніку як сукупність технічних пристроїв і засобів, що матеріалізують знання і сприяють підвищенню ефективності людської діяльності:

- а) широкий підхід;
- б) загальноприйнятий підхід.

II РІВЕНЬ:

1. Охарактеризуйте сучасні проблеми філософії техніки та технології. Обґрунтуйте відповідь.
2. Проаналізуйте співвідношення «штучного» та «природного», природа і техніка.

III РІВЕНЬ:

1. Чим відрізняються інженерний та науковий стиль мислення. Наведіть приклади.
2. Проаналізуйте формування природної науки і інженерії у культурі Нового часу.

Варіант № 4.

I РІВЕНЬ.

1. Предметом дослідження філософії техніки є:

- а) феномен науково-технічної, інформаційно-технологічної революції;

б) феномен культури і її вплив на процеси життєдіяльності індивіда і суспільства;

в) феномен самої техніки і її вплив на процеси життєдіяльності індивіда і суспільства загалом;

2. Який філософ вважав, що відлік в історії сучасної техніки слід починати з початку другого тисячоліття нашої ери і виділив три технічні епохи:

еотехнічну (1000—1750), в основі якої «технологія води й дерева»;

палеотехнічну (від другої половини XVIII ст. до середини XX ст.), для якої характерними є комплекс «вугілля та заліза»; і неотехнічна (від середини XX ст.), яка використовує комплекс «електрики й сплавів»:

а) Л. Мамфорд;

б) Дж. Тойнбі;

в) М. Хайдеггер.

3. Хто з філософів критикував у своїх працях антропологічні наслідки технічного прогресу для індивіда та суспільства:

а) Ф. Рело;

б) К. Ясперс;

в) Е. Гартінг.

4. Хто з філософів належить до гуманітарної філософії техніки:

а) К. Маркс;

б) П.К. Енгельмейер;

в) К. Ясперс;

г) Л. Мемфорд;

д) Х. Ортега-і-Гассет;

е) М. Хайдеггер;

ж) Ж. Еллюль

5. Технологічний детермінізм це:

а) сукупність уявлень, об'єднаних постулатом про визначальну роль техніки в суспільному розвитку;

б) філософське вчення про об'єктивний закономірний взаємозв'язок і взаємообумовленість речей, процесів і явищ реального світу;

в) філософське ідеалістичне вчення, що заперечує об'єктивну зумовленість явищ природи, суспільства й людської психіки, необхідний і закономірний зв'язок між ними.

6. Соціокультурні проблеми техніки:

а) техніка, технологія і космос. Техніка, соціальний простір і соціальний час;

б) техніко-технологічне та інженерне ставлення людини до світу як інтегральна характеристика його буття;

в) техніка, технологія, технічна наука і інженерна діяльність як соціокультурні феномени, їх місце і роль в суспільстві та культурі. Соціальні функції техніки. Зв'язок техніки з іншими феноменами культури (наукою, мораллю, мистецтвом, освітою та ін.);

г) технологічний та інформаційно-технологічний детермінізм. Техніцизм і антітехніцизм.

7. До якого напрямку можна віднести вихідну тезу: за кожним новим поворотом технічного прогресу виникають нові небезпеки, причому масштаби їх загроз зростають і невідомо, чим повинно буде людство розраховуватися за чергове технічне досягнення. Крім того, на розвиток техніки впливає і небажання враховувати зворотний негативний вплив технічного розвитку на людину. Технічний прогрес веде до дедалі більшого проникнення нових технологій у психологічні сфери людського життя. Тут виникають застереження морального і гуманістичного характеру: чи не призведе цей розвиток до тотального контролю за людьми з боку інформаційно-міліцейських служб, до тотального контролю за думкою громадян

а) оптимістичний напрямок ;

б) песимістичний напрямок.

8. Техніка з грецької перекладається як:

а) мистецтво, майстерність, уміння;

б) краса, врода, вродливість;

в) будова, побудова, архітектоніка.

9. Аналогію між свідомістю і комп'ютерами проводив:

а) А.Бадью;

б) Ю.Габермас;

в) А.Тьюринг;

г) А.Баумейстер.

II РІВЕНЬ:

1. Дайте характеристику теорії космічної еволюції людини.

2. Проаналізуйте співвідношення «штучного» та «природного» у сучасному світі.

III РІВЕНЬ:

1. У чому відмінності, на ваш погляд, сучасних і класичних теоретичних досліджень в науково-технічних дисциплінах.
2. Проаналізуйте предісторію формування техніки в архаїчній культурі.

Варіант № 5.

I РІВЕНЬ.

1.Хто вважається признаним засновником нової технологічної науки і загальної технології в 18 столітті:

- а) І.Бекманн;
- б) М. Хайдеггер;
- в) К. Ясперс.

2.Аналогію між свідомістю і комп'ютерами проводив:

- а) А.Бадью;
- б) Ю.Габермас;
- в) А.Тьюринг;
- г) А.Баумейстер.

3. Теорія самоорганізації складних систем це:

- а) синергетика
- б) біфуркація
- в) монадологія
- г) матеріалізм

4.Хто з філософів належить до інженерної філософії техніки:

- а) Е. Капп;
- б) Л. Мемфорд;
- в) Ф. Дессауер;
- г) П.К. Енгельмейер;
- д) Х. Ортега-і-Гассет;
- е) К. Ясперс;
- ж) Ж. Еллюль.

5.Внутрішній зміст предмета в єдності всіх його властивостей і відносин висловлює категорія:

- а) сутності
- б) існування
- в) екзистенції
- г) буття

6. До якого підходу можна віднести такий вислів: розглядає техніку як сукупність технічних пристроїв і засобів, що матеріалізують знання і сприяють підвищенню ефективності людської діяльності:

- а) широкий підхід;
- б) загальноприйнятий підхід.

7. Взаємозв'язок у розвитку техніки та технології починається:

- а) у Європі з епохи Нового часу (XVII ст.);
- б) в Середньовічну добу;
- в) на початку XX ст..

8. Предметом дослідження філософії техніки є:

- а) феномен науково-технічної, інформаційно-технологічної революції;
- б) феномен культури і її вплив на процеси життєдіяльності індивіда і суспільства;
- в) феномен самої техніки і її вплив на процеси життєдіяльності індивіда і суспільства загалом;

9. Внутрішній зміст предмета в єдності всіх його властивостей і відносин висловлює категорія:

- а) сутності
- б) існування
- в) екзистенції
- г) буття

II РІВЕНЬ:

1. Проаналізуйте розвиток техніки в культурі давніх царств.
2. Охарактеризуйте етапи розвитку філософії техніки.

III РІВЕНЬ:

1. Людина і предметне середовище : особливості ергономічного проектування. Наведіть приклади та зробіть висновок.
2. Проаналізуйте критику технічного прогресу у філософії життя Ф. Ніцше.

Варіант № 6.

I РІВЕНЬ.

1. Метод, що не застосовується у науково-технічному пізнанні:

- а) комбінаційно-синтезувальний
- б) герменевтичний
- в) експеримент
- г) аналіз

2.Верифікація – це:

- а) складні метафізичні побудови
- б) пошук відповідей на вічні питання
- в) перевірка суджень на істинність
- г) навмисне заплутування ситуації
- д) розробка категоріального апарату

3.У якому столітті філософія техніки склалася як самостійна філософська дисципліна:

- а) в середині XIX століття;
- б) в середині XX століття;
- в) на початку XIII століття.

4.Аналогію між свідомістю і комп'ютерами проводив:

- а) А.Бадью;
- б) Ю.Габермас;
- в) А.Тьюринг;
- г) А.Баумейстер.

5.Перший «філософ техніки»:

- а) Х.Люббе;
- б) Е. Капп;
- в) А.Еспінас.

6. Антропологічні проблеми техніки:

а) філософський зміст проблеми "Людина - техніка": гуманізм, техносфера, форми і межі впливу техніки і технології на людське буття. Реальна загроза сутності й існуванню людини в сучасному інформаційно-технологічному світі. Процеси дегуманізації, роботизації, кіборгізації людського індивіда. Негативні явища в біологічній, генетичній, тілесно-фізичній та інтелектуальній організації людини. Загрожуюча антропологічна катастрофа та шляхи її недопущення;

б) місце і роль естетичної екології, дизайну, технічної естетики, інженерної психології, ергономіки, економічної етики і культури ділового спілкування в процесі гуманізації природного, соціального та виробничого середовища проживання людини;

в) інженерне мислення, його сутність, структура і функції;

г) когнітивне і ціннісне в технічних науках і інженерної діяльності.

7. До якого напрямку можна віднести вихідну тезу: техніка сама здатна нейтралізувати або й подолати всі ті негативні наслідки, які несе людству її розвиток. Тобто технічні системи самостійно створюють засоби поступової гармонізації життєвих процесів у суспільстві. Прогрес техніки дає змогу вилікувати раніше смертельні хвороби, зменшувати гостроту екологічної кризи, вирішувати конфліктні ситуації у суспільстві

а) оптимістичний напрямок ;

б) песимістичний напрямок.

8. Хто з філософів критикував у своїх працях антропологічні наслідки технічного прогресу для індивіда та суспільства:

а) Ф. Рело;

б) К. Ясперс;

в) Е.Гартінг.

9. Хто з філософів критикував у своїх працях антропологічні наслідки технічного прогресу для індивіда та суспільства:

а) Ф. Рело;

б) К. Ясперс;

в) Е.Гартінг.

II РІВЕНЬ:

1. Технологічний детермінізм. Проаналізуйте його головні ідеї та представників.

2. Проаналізуйте сильні та слабкі сторони в концепціях перших філософів техніки.

III РІВЕНЬ:

1. Охарактеризуйте предісторію формування техніки в давньому світі.

2. Проаналізуйте причини та перебіг дискурсивного повороту у сучасній філософії техніки.

Методичні рекомендації до форм проведення практичних занять.

Практичні заняття проводяться з використанням форм інноваційних технологій: дискусії (групові), з використанням презентаційної доповіді або реферату з елементами дослідницького методу навчання, можуть бути організовані в формі круглого столу, а також пост тесту і активних форм

теоретичного і практичного навчання (складання документів, рольова (ділова) гра, рішення задач, коментування відповідей або результатів при вирішенні завдань, оцінка результатів вирішення завдань та інші).

Для вирішення вище означених питань рекомендується:

Форми інноваційних технологій

1. **Дискусія** - форма навчальної роботи, в рамках якої магістранти висловлюють свої думки щодо проблеми, заданої викладачем. Проведення дискусій з проблемних питань передбачає написання магістрантами есе, тез або рефератів із запропонованої тематики.

2. **Дискусія групова** - метод організації спільної колективної діяльності, що дозволяє в процесі безпосереднього спілкування шляхом логічних доводів впливати на думки, позиції і установки учасників дискусії. Метою дискусії є інтенсивне і продуктивне рішення групової задачі. Метод групової дискусії забезпечує глибоке опрацювання наявною інформацією, можливість висловлювання студентами різних точок зору із заданої викладачем проблеми, тим самим, сприяючи виробленню адекватного в даній ситуації рішення. Метод групової дискусії збільшує залученість учасників у процес цього рішення, що збільшує ймовірність його реалізації. Даний комплекс методів навчання використовується в навчальному процесі при проведенні практичних занять з усіх тем дисципліни.

3. **Доповідь (Презентація)** - публічне сповіщення, що представляють собою розгорнутий виклад певної теми, питання програми. Доповідь може бути представлена різними учасниками процесу навчання: викладачем, запрошеним експертом, магістрантом, групою магістрантів. Доповіді спрямовані на більш глибоке вивчення магістрантами лекційного матеріалу або розгляду питань для додаткового вивчення. Даний метод навчання використовується в навчальному процесі при проведенні практичних занять з усіх тем дисципліни.

4. **Інтерактивні методи навчання** - методи навчання, при яких сам процес передачі інформації побудований на принципі активної взаємодії

викладача і магістранта. Він передбачає велику активність магістранта, його творче переосмислення отриманих відомостей. Основні критерії інтерактивної моделі навчання: можливість неформальної дискусії, вільного викладу матеріалу, наявність групових завдань, які вимагають колективних зусиль, ініціативність магістранта, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт. Інтерактивні методи включають: метод презентації, дискусії, методи контролю, метод тестування тощо.

5. Дослідницький метод навчання - організація навчання на основі пошукової, пізнавальної діяльності магістрантів шляхом постановки викладачем пізнавальних і практичних завдань, що вимагають самостійного творчого рішення. Сутність дослідницького методу навчання обумовлена його функціями. Цей метод організує творчий пошук і застосування знань, він є умовою формування інтересу, потреби у творчій діяльності, в самоосвіті. Основна ідея дослідницького методу навчання полягає у використанні наукового підходу до вирішення тієї чи іншої навчальної задачі. Робота магістрантів в цьому випадку будується за логікою проведення класичного наукового дослідження з використанням усіх науково - дослідних методів і прийомів, характерних для діяльності вчених.

Основні етапи організації навчальної діяльності при використанні дослідницького методу:

1. Визначення загальної теми дослідження, предмета і об'єкта дослідження.
2. Виявлення та формулювання загальної проблеми.
3. Формулювання гіпотез.
4. Визначення методів збору і обробки даних у підтвердженні висунутих гіпотез.
5. Збір даних.
6. Обговорення отриманих даних.
7. Перевірка гіпотез.
8. Формулювання понять, узагальнень, висновків.

9. Застосування висновків.

Даний комплекс методів навчання використовується в навчальному процесі при виконанні магістранти практичних занять з використанням спеціально розробленого практикуму.

6. Пост-тест - тест на оцінку, що дозволяє перевірити знання студентів з пройдених тем. Даний метод навчання використовується в навчальному процесі при проведенні тестування з виконанням атестаційного педагогічного вимірювання для оцінки якості знань магістрантів з дисципліни.

7. Круглий стіл - один з найбільш ефективних способів для обговорення гострих, складних і актуальних на поточний момент питань у сфері логіки і права, обміну досвідом та творчих ініціатив. Така форма занять дозволяє краще засвоїти матеріал, знайти необхідні рішення в процесі ефективного діалогу на практичному занятті за темами дисципліни (1, 6, 7 теми).

Наукова дискусія є формою навчальної роботи, в рамках якої магістранти висловлюють свою думку щодо проблеми, що задана викладачем. Проведення дискусії з проблемних питань передбачає перед початком дискусії написання магістрантами есе, тез або рефератів із запропонованої тематики.

Есе - жанр філософської, естетичної, літературно-критичної, науково-публіцистичної літератури, що поєднує та підкреслює індивідуальну позицію автора з невимушеним, оригінальним її викладом, орієнтованим на розмовну мову.

Тези - форма запису, що відображає по пунктам основні положення роботи (дослідження), за допомогою якої передається основний зміст. Тези формують коротку систему знань.

Реферат - короткий виклад роботи (дослідження), сутності будь-якого питання.

Перед початком наукової дискусії магістранти можуть розподілятися по

проблемним групах відповідно до тем підготовлених есе (рефертів). Процедура дискусії включає в себе два етапи; 1) виступ магістранта з доповіддю своєї наукової проблеми; 2) відкрита дискусія представлених проблем. При цьому кожен виступаючий отримує дві оцінки: за презентацію та відповіді на питання. За результатами наукової дискусії складається рейтинг магістрантів. Протягом дискусії проводяться різні конкурси: на самого активного опонента, на краще питання тощо. В групі, в якій проводиться наукова дискусія, обирається доповідник, якому доручається узагальнити результати дискусії.

Вимоги до оформлення реферату.

Реферат є роботою, мета якої полягає в з'ясуванні здатності магістранта до самостійної науково-дослідної роботи, до постановки і вирішення теоретичних проблем і задач, володіння ним науковою методологією та понятійно - категоріальним апаратом, навичками продукування нового знання, репрезентації наукового потенціалу майбутнього вченого. Дана робота, утримуючи в собі елементи конспективного викладу вже опрацьованих положень і позицій та фіксацію теоретичних здобутків науки в тій чи іншій проблемній сфері, разом з тим не може бути простим переказом вже відомого, відкритого, зробленого, а передбачає самостійний аналіз проблематики, критичне опрацювання попереднього знання і власний погляд на ту чи іншу проблему. Фактично, магістрант отримує можливість продемонструвати свій освітній та теоретико-методологічний рівень, здатність до творчого наукового пошуку, можливість застосовувати власні знання та уміння в практичній діяльності.

При написанні реферату з логіка і теорії аргументації можна застосовувати різні варіанти рубрикації. Найбільш поширеною є схема: розділи – підрозділи. Композиційна структура реферату є достатньо довільною і залежить обсягу матеріалу, логіки його викладу, цілей і задач автора. Разом з

тим існують загальні вимоги до неї. Так реферат обов'язково має містити такі структурні елементи як:

* Титульна сторінка

* Зміст

* Вступ.

* Основна частина – виклад змісту теми: (розділи, підрозділи). Найбільш поширеним є варіант: два розділи з двома чи трьома підрозділами.

* Висновки.

* Перелік використаної літератури.

За відсутності зазначених елементів в рефераті він може бути повернений магістранту на доопрацювання.

Основні структурні елементи реферату

Зміст.

Зміст, або план реферату відкриває наступну за титулом сторінку роботи, яка нумерується цифрою “2”. За вимогами титул роботи не нумерується. В плані реферату мають бути зазначені назви частин роботи (підрозділів чи параграфів) з нумерацією початкової і кінцевої сторінок частини тексту. Заголовки (назви) частин, зазначені в плані, дублюються в тексті реферату. Назви розділів виділяються напівжирним шрифтом.

Зміст реферату друкується на одній сторінці. Більше на цій сторінці нічого не друкується. Її частина залишається порожньою.

Вступ.

Вступ (або вступна частина реферату) – один із найважливіших елементів структури даної роботи. Незважаючи на те, що його форма довільна, він також має утримувати в собі наступні позиції:

Постановка і обґрунтування вибору теми.

Оцінка її актуальності та значущості в полі загально філософських та наукових проблем.

Ступінь її наукового опрацювання та розробленості в літературі.

Формулювання мети і задач реферату.

Визначення предмету і об'єкту дослідження.

Способи та методи дослідження, які планує використовувати автор.

Вступ до реферату займає від 2 до 3 сторінок загального обсягу реферату. В тексті вступу напівжирним шрифтом виділяються основні елементи: актуальність і обґрунтування теми, мета, задачі дослідження тощо. Перша сторінка вступу до реферату має порядковий номер «3» в загальній нумерації сторінок.

Основна частина реферату.

Найбільш складним етапом підготовки реферату з філософії є написання основної частини – власне, сам процес розкриття обраної теми, вирішення задач, поставлених автором і отримання самостійних наукових результатів. Саме тут магістрант має продемонструвати рівень своєї теоретичної та методологічної підготовки, здатність до аналізу і синтезу наукового матеріалу, вміння узагальнювати інформацію, виводити нові конструктивні положення та підводити

підсумки проробленої роботи. Це вимагає від магістранта володіння широким масивом інформації по темі реферату, вільного орієнтування в проблематиці, знання основних аспектів і специфіки тих питань, які постають перед автором даної роботи.

Наступною позицією, яку необхідно враховувати при написанні наукового тексту є вимога послідовного, логічного викладу матеріалу. Іншими словами – дотримання основних законів логіки – передусім закону тотожності, який вимагає, щоб в межах одного розмірковування предмет думки залишався незмінним (тотожним початковому). Іноді бувають випадки порушення цього закону – підміни тези, коли на початку речення мова йде про одне, а в кінці – зовсім про інше. Тоді втрачається послідовна логіка викладу і текст дуже важко сприймати. Також важливим є дотримання закону протиріччя, який вимагає, щоб певна думка, вислів, речення не можуть мати внутрішнього протиріччя, або суперечити один одному, і закону виключного третього, згідно з яким при наявності двох положень, що суперечать або взаємно виключають один одного, не може бути третього положення, яке б узгоджувало б перші два. Простіше кажучи, не може біле бути водночас чорним і навпаки, або трохи білим, чи трохи чорним.

Разом з логічністю і послідовністю у викладі матеріалу реферату також увагу треба звернути на, мабуть, найважливішу вимогу, яка висувається до такого роду текстів. А саме – наявність достатньої, чіткої і переконливої аргументації в процесі викладу власних ідей та положень (в логіці це називається законом достатньої підстави). Будь-яка авторська думка чи позиція має право на існування, але вона буде сприйнята і оцінена науковим співтовариством лише в разі належного її теоретичного обґрунтування і аргументованого доведення.

Традиційно перший розділ роботи є своєрідним введенням в проблему, яка є основною в розробці теми реферату. Тут виявляються основні, вузлові

аспекти проблематики, аналізуються теоретичні засади і основні підходи до її вирішення, подається ретроспектива поглядів на неї теоретиків і практиків минулого і сучасності, іноді розкривається понятійно-категоріальний апарат, який буде використовуватись автором в подальшому. В свою чергу у другому розділі

розкривається тема, вирішуються основні дослідницькі задачі і узагальнюються результати дослідження. Така модель komponування основної частини реферату є найбільш продуктивною для якісного і ґрунтовного опрацювання обраної теми.

Висновки

Специфіка наукової діяльності передбачає не тільки розробку і аналіз дослідником тої або іншої теми чи проблематики, а й вміння узагальнювати результати власного дослідження і підводити підсумки роботи. Проблема, що постає перед магістрантом наприкінці написання тексту реферату, полягає в необхідності короткого і чіткого резюмування викладеного в основній частині, презентації результатів власної роботи.

Перелік (список) використаної літератури.

Останнім етапом написання реферату з філософії є впорядкування списку (переліку) використаної літератури.

Основні варіанти побудови бібліографічного списку:

1. За алфавітом (авторів)
2. За номерами посилань на джерела в тексті

Перелік використаної літератури має налічувати не менше 10 позицій.

Реферати до складання іспиту з філософії та методології науки пишуться обсягом 15 – 20 сторінок друкованого комп'ютерного тексту на форматі А4. Шрифт реферату – TimesNewRoman, кегль 14, полуторний інтервал друку (30 рядків на сторінці, приблизно 1800 знаків).

Реферат має відображати здатність магістранта використовувати набуті знання із філософської методології у вирішенні власних наукових проблем, тому тема визначається індивідуально кожним аспірантом із викладачем.

Методичні вказівки з написання есе

Есе - жанр філософської, естетичної, літературно-критичної, художньої, науково- публіцистичної літератури, що поєднує і підкреслює індивідуальну позицію автора з невимушеним, оригінальним викладом, орієнтованим на розмовну мову. Основна мета написання науково-публіцистичного есе - висловити особисту точку зору автора на конкретну проблему, виклавши при цьому її гранично чітко і коротко; показати власну позицію автора. Науково-публіцистичне есе характеризують такі особливості:

1. Відбивається особиста точка зору автора з конкретного питання або проблеми, при цьому чітко показується власна позиція.
2. Передбачається вільний, оригінальний виклад тексту есе.
3. Есе готується в стилі близькому до розмовної мови, що характеризується вільним лексичним складом мови, образністю й афористичністю.
4. Дослідження не повинно претендувати на занадто глибокий аналіз, досить обмежитися міркуваннями, яскравими враженнями.
5. При підготовці есе важливий не великий обсяг, а конкретність теми дослідження.
6. Стиль есе характеризується невимушеним, своєрідним, оригінальним, образним викладом думки.
7. Від інших форм наукового дослідження есе відрізняється особливий

синтаксис: наявність неповних речень, крапок тощо.

8. Дослідження не вимагає викладу концепції, а тільки власного враження про неї, умовиводів, висновків автора.

Структура есе передбачає наступне.

1. Невеликий обсяг: 10 - 15 сторінок.

2. Відповідність задумам автора обраної ним форми. На початку роботи вказується тема есе.

4. Актуальність теми підкреслюється особистою позицією автора, яка в даному випадку за визначенням є актуальною.

5. Невеликі (у вільній формі) вступна і заключна частини, які необхідні для визначення цілей і позицій автора, його висновків.

6. Список літератури може бути представлений у вільній формі.

7. Використання схем, діаграм, таблиць, розрахунків, що ілюструють основні висновки автора.

8. Демонстрація власної позиції автора (виклад позицій інших авторів може бути гранично коротким, але має відчуватися знання автором цих позицій).

9. Посилання на використану літературу.

10. Наявність в роботі елементів прихованого діалогу, полеміки з оппонентами тощо.

11. Вільна композиція, яка повинна тільки підкреслювати глибокі знання і переконання автора за обраною ним темою.

Тематика рефератів з навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій»

1. Філософське осмислення техніки в контексті вищої гуманітарної освіти.
2. Техніка і людина : історичний ракурс.
3. Розвиток техніки в культурі давніх царств.
4. Техніка як галузь людської діяльності : витоки і еволюція.
5. Співвідношення філософії, науки і техніки в контексті історичного розвитку.

6. Людина і предметне середовище : особливості ергономічного проектування.
7. Э. Ласло про технологію як рушійну силу трансформації цивілізацій.
8. "Технократична концепція" і її критики.
9. Г. Бехманн : особливості конструктивного підходу до техніки.
10. Техніка в контексті глобальних проблем сучасності.
11. Основні напрями розвитку філософії техніки.
12. У чому проявляється техніцизм і антитехніцизм у філософських переконаннях мислителів XVII - XVIII ст..
13. Що загального і в чому відмінність в трактуванні процесу відчуження людини у Г.В.Ф. Гегеля і До Маркса.
14. Назвіть та обґрунтуйте головні ідеї філософії техніки Э. Каппа і Ф. Дессауэра.
15. Які базові ідеї критики техніки в концепціях Л. Мамфорда, Г. Маркузе, Ж. Эллюля. Обґрунтуйте відповідь.
16. У чому специфіка інтерпретації сутності техніки Х. Ортега-и-Гассетом.
17. Які перспективи розвитку техніки і її гуманізації в неофрейдизмі Э. Фромма.
18. Як вирішується проблема співвідношення природного і штучного К. Ясперсом. Обґрунтуйте відповідь.
19. Техніка і проблема відчуження людської сутності: історична ретроспектива.
20. Критика технічного прогресу у філософії життя Ф. Ніцше.

Теми есе з навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій»

1. Ідея "заходу Європи" і її зв'язок з розвитком техніки в концепції О. Шпенглера.
2. Образ техніки в творчості європейських мислителів XX століття.
3. Філософія техніки Л. Мэмфорда : вчення про "мегама - шину".

4. Х. Ортега-и-Гассет : "техніка як виробництво избы- точного".
5. Філософія техніки М. Хайдеггера : техніка як "спроба розкриття потаємності".
6. Технофілософские уявлення К. Ясперса: техніка як панування людини над природою.
7. Проблема моральної відповідальності дослідника при наукових і технічних розробках (К. Янсен, Б.Г. Юдін).
8. У чому специфіка розуміння місця і ролі техніки в сучасну епоху. Обґрунтуйте відповідь.
9. Які тенденції в розвитку техніки в ХХІ столітті можна виділити в Україні? В світі?
10. Проблема природного і штучного у філософії техніки.
11. Г. Бехманн про інформаційне суспільство як суспільство ризику.
12. Сучасні технології і можливості трансформації людини. Техніка і моральний світ людини.
13. Сучасні досягнення техніки та її соціокультурні наслідки.
14. Технічний прогрес і майбутнє людства.
15. Штучна людина: міф або реальність. Техніка в контексті етичних проблем сучасності.

Тематика презентацій з навчальної дисципліни «Філософія техніки та інформаційних технологій»

1. Техніка і природа. Світ природний і світ штучний. Техносфера як особлива форма буття.
2. Природа, сутність і види техніки. Техніка, технологія і інженерна діяльність у суспільному бутті.
3. Генезис і розвиток техніки, технології та інженерної діяльності в людській історії. Технічні та технологічні революції.

4.Науково-технічна та комп'ютерно-інформаційна революція. Нові інформаційні технології. Комп'ютерна віртуальна реальність і її філософська інтерпретація. Проблеми і перспективи нанотехнологій.

5.Техніка, технологія і космос. Техніка, соціальний простір і соціальний час. Межі розширення техносфери.

6.Техніко-технологічне та інженерне ставлення людини до світу як інтегральна характеристика його буття.

7.Філософсько-методологічні питання техніки, технології, технічних наук і інженерної діяльності.

8. Техніка, технологія і інженерна діяльність як об'єкти і предмети дослідження філософії, природничих, технічних і соціально-гуманітарних наук.

9.Техніка і наука. Техніка як "овеществленное" наукове знання. Особливості технічного, технологічного та інженерного знання. Класичні та неklasичні науково-технічні дисципліни.

10. Специфіка технічного, технологічного та інженерного творчості. Проблема інновацій.

11.Інженерне мислення, його сутність, структура і функції.

12.Когнітивне і ціннісне в технічних науках і інженерної діяльності.

13.Техніка, технологія, технічна наука і інженерна діяльність як соціокультурні феномени, їх місце і роль в суспільстві та культурі.

14.Соціальні функції техніки. Зв'язок техніки з іншими феноменами культури (наукою, мораллю, мистецтвом, освітою та ін.)

15.Технологічний та інформаційно-технологічний детермінізм. Техніцизм і антитехніцизм.

Активні форми практичних занять

Традиційною формою практичних занять в навчальному процесі за більшістю дисциплін є семінар. Ця форма дає можливість викладачеві

поетапно оцінювати засвоєння студентами навчального матеріалу, обговорювати з ними найбільш складні та значущі теми навчальної програми. Семінар залишається універсальною і ефективною системою навчання. Однак, одночасно з теоретичною підготовкою майбутніх викладачів філософських дисциплін протягом навчання повинні формуватися численні практичні навички. Важлива роль в їх виробленні належить усім видам навчальної практики. Але очевидно, що і протягом аудиторних занять магістранти повинні отримувати практичні навички. Справа не тільки в тому, що після отримання диплому й початку практичної роботи за фахом випускник із хорошими практичними навичками швидше освоїть свої професійні обов'язки. Головне полягає в тому, що вже протягом навчання магістрант відчує необхідність отримання стійких знань за фахом. Останнім часом до навчального процесу входять так звані активні форми проведення аудиторних занять.

Загальні питання застосування активних форм практичних занять.

Найбільш доцільними активними формами проведення практичних занять з теоретичних курсів можуть бути рекомендовані наступні:

- 1. Рольова («ділова») гра.**
- 2. Рішення завдань (усно) на основі фабули, що повідомляється.**
- 3. Коментування.**

Для кожного заняття можна виділити підготовчу стадію. На попередньому занятті, викладач ставить завдання студентам на підготовку, при необхідності ділить навчальну групу на підгрупи і розподіляє ролі серед студентів. На початковій стадії заняття керівник перевіряє готовність студентів, оголошує цілі заняття, дає або нагадує фабулу і попередні умови, при необхідності проводить короткий інструктаж. За командою керівника учасники заняття (рольової гри та ін.) приступають до основної частини. Заняття вважається проведеним успішно, а його цілі досягнуті, якщо всі магістранти брали активну участь в занятті, показали при цьому достатню підготовку і протягом заняття виконана поставлена задача. Викладач може

втручатися у перебіг заняття лише у виняткових випадках, коли, наприклад, рольова гра виходить за межі сценарію. Керівник не повинен перешкоджати прийняттю учасниками помилкових рішень. Він може використовувати їх при аналізі заняття та підбитті його підсумків. На заключній стадії заняття проводиться його критичний аналіз. Доцільно дати можливість обмінятися думками магістрантам і оцінити окремі елементи і заняття в цілому. Загальний аналіз робить керівник. В аналізі можуть бути висновки з таких питань: чи вирішена головна задача, чи вдалося провести заняття відповідно до його плану і сценарію, який результат досягнутий щодо формування практичних навичок; чи була домашня підготовка учасників продуктивною; над якими питаннями теми проведеного заняття магістрантам необхідно працювати самостійно, як розвивати необхідні навички.

Рекомендована література

Основна:

1. Авдєєв В.А. Закономірності побудови, функціонування і розвитку технічних систем: посібник для проєктувальників і студентів вузів / В.А. Авдєєв, Б.І. Кудрін. - Томськ: Изд-во Томськ, держ. ун-ту, 1996. - 100 с. (перевидання відсутнє)
2. Авер'янов А.М. Системне пізнання світу: методологічні проблеми / О.М. Авер'янов. - М.: Политиздат, 1995. - 263 с. (перевидання відсутнє)
3. Акимов В. А. Надежность технических систем и техногенный риск / В. А. Акимов, В. Л. Лапин, В. М. Попов, В. А. Пучков, В. И. Токмаков, М. И. Фалеев. – М.: Деловой экспресс, 2002. – 368 с. (перевидання відсутнє)
4. Алієва О. Г. Онтологія техніки в соціокультурному контексті : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О. Г. Алієва. – Донецьк, 2004. – 19 с. (перевидання відсутнє)
5. Антологія сучасної аналітичної філософії, або жук залишає коробку / за наук. ред. А. С. Синиці; пер.: І. В. Грабовський, У. І. Луц, А. С. – Л.: Літопис, 2014. – 374 с.
6. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. / А.Баумейстер.– К.: Мала академія Наук України, 2017. – 238 с.
7. [Богачев А. Досвід і сенс](#). К.: Дух і літера, 2012. – 336 с.

- 8.Вергай Н. Очерк основных категорий и законов науки логики Гегеля и их комментарий. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2010. – 169 с.
- 9.Данильян О. Г. Філософія: підручник/ О.Г.Данильян, В.М. Тараненко. – 2-е вид.– Х.: Право, 2012. –312 с.
- 10.Додонова В. І. Постнекласичний дискурс соціальної раціональності: монографія / В. І. Додонова. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – 340 с.
- 11.Ильенков Э. В. Философия и культура: М.: Политиздат, 1991. – 462 с. (перевидання відсутнє)
- 12.[Кебуладзе В.Феноменология досвіду](#). К.: Дух і літера, 2017. – 280 с.
- 13.Кралюк П. Історія філософії України [Текст]: підручник. – К.: КНТ, 2015. – 652 с.
- 14.Петрушенко В. Л. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Петрушенко. – Л. : Новий Світ-2000, 2010. – 503 с.
- 15.Філософія, логіка, філософія освіти. Кредитно-модульний курс (текст): навчальний посібник. за ред. Додонова Р.О., Мозгового Л.І. - [видання 2-ге, доповнене]. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 512 с.

Допоміжна:

1. Бадью, Ален. Століття / Ален Бадью; [пер. з фр. Андрій Репа]. — Львів: Кальварія. – К.: Ніка-Центр, 2014. — 312 с.
2. Васильев В.В. Сознание и вещи. Очерк феноменалистической онтологии. М.: Книжный дом «Либроком», 2014. – 240 с.
3. Васильев В.В. В защиту классического компатибилизма. Эссе о свободе воли. М.: ЛЕНАНД, 2017. – 200 с.
4. Вимір раціональності як чинник європейської інтеграції України / М. Попович, А. Васильченко, В. Омелянчик [та ін.]; відп. ред. М. В. Попович. –К. : Наукова думка, 2014. – 295 с.
5. Волков Д.Б. Бостонский зомби. Д. Деннет и его теория сознания. М. : Книжный дом «Либроком», 2012. – 320 с.
6. Габермас Юрген.Постметафізичне мислення / ЮргенГабермас; [пер. з нім. В. Купліна]. – К.: Дух і літера, 2011. – 280 с.
7. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. — Том 1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. — К.: Юніверс, 2000. — 464 с. (перевидання відсутнє)
8. [Г. Гегель. Феноменология духу Київ: Основи, 2004. — 548 с.](#) (перевидання відсутнє)
9. Гуссерль Э. Картезианские медитации / Гуссерль Э. – М.: Академический проект, 2010. – 229 с.
10. Делёз Ж., Гваттари Ф. Тысяча плато. Капитализм и шизофрения / Пер. с фр. и послесл. Я. И. Свирского, науч. ред. В. Ю. Кузнецов. — Екатеринбург: У-Фактория; М.: Астрель, 2010. — 895 с.
11. Деннет Д. Сладкие грёзы. Чем философия мешает науке о сознании. М.: УРСС : ЛЕНАНД, 2017 – 180 с.

12. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1. К.: Дух і літера, 2009. – 576 с.
13. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 2. К.: Дух і літера, 2012. – 462 с.
14. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т.3. К.: Дух і літера, 2014. – 487 с.
15. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 4. К.: Дух і літера, 2016. – 440 с.
16. Жижек С. Щекотливий суб'єкт: отсутствующий центр политической онтологии. — М.: Изд. Дом «Дело» [РАНХиГС](#), 2014. — 528 С.
17. Зайцева, С. Л. Філософія мови: навч.-метод. посіб. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 56 с.
18. Кант И. Критика чистого разума / Кант И. – Мн.: Литература, 1998. – 960 с. (перевидання відсутнє)
19. Кебуладзе В. Феноменологія і герменевтика як методологічні стратегії в сучасній українській філософії та гуманітаристиці / Кебуладзе В. // Філософія освіти – 2013 – № 1 (12) – С.128-139.
20. Кримський С. Бесіди з Кримським: Остання касета (спілкувалася Т. Чайка) // Філософська думка. — 2011. — № 1. — С. 128–145.
21. [Лакс М.Метафізика](#) Сучасний вступ. К.: Дух і літера. — 2016. — 584 с.
22. [Левинас Е.](#) Философия и биография. К.: Дух і літера, 2011. – 376 с
23. Лой. А.М. Філософська антропологія і практична філософія./ Лой. А.М. Філософсько-антропологічні читання: творча спадщина В.І.Шинкарука та сьогодення. Частина 1. Вип. 4.// Зб.наук.праць. Філософські діалоги'2010. К., 2010. – С.30 – 52.
24. [Мова: класичне — модерне — постмодерне.](#) Вип. 3. — Київ: Дух і літера, 2017. — Вип. 3. — 274 с.
25. [Монжен Ол.Виклики скептицизму. Зміни інтелектуального пейзажу Франції.](#) Пер. с франц. Т. Голиченко, С. Йосипенко, А. Репы. К.: Дух і літера, 2011. – 360 с.
26. [Нарис про свободу волі.](#) К.: Дух і літера. — 2016. — 344 с.
27. Пинкер Ст. Как работает мозг. М.: Кучково поле, 2017. – 672 с.
28. П'янзін, С. Д. Основи соціальної філософії [Текст]: навч. посіб. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2014. - 151 с.
29. Ортега-і-Гассет Х. Миссия университета. / Пер. с исп. Марины Голубевой и Андрея Корбута. — М.: [ГУ-ВШЭ](#), 2010. — 144 с.
30. [Парсонс Т.Соціальна структура і особистість.](#) Пер. с англ. В. Верлоки и В. Кебуладзе. – Дух і літера, 2011. – 338 с
31. Попович М. Бути людиною. К.: КМА, 2017. – 336 с.
32. Пушонкова, О. А. Філософія психоаналізу [Текст]: навч.-метод. посіб. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 76 с.
33. Рамачандран В. Мозг рассказывает. Что делает нас людьми? М.: Карьера Пресс, 2012.– 395 с.

34. [Ред В.Шлях філософії: ХІХ–ХХ століття](#). Пер. с нем. М. Д. Култаевой, В. И. Кебуладзе, В. Терлецкого. – К.: Дух і літера, 2010. – 368 с.
35. Ренч Т. [Конституція моральності. Трансцендентальна антропологія і практична філософія](#). Пер. с нем. Владимира Приходько. – К.: Дух і літера, 2010. – 348 с.
36. Скиртач В. М. Трансформація суб'єкта в клінічному дискурсі філософування ХХ століття: монографія [Текст] / В. М. Скиртач. – Донецьк: ЛАНДОН ХХІ, 2014. – 247 с. (укр.)
37. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Сартр Ж.-П. – М.: АСТ: Астрель, 2012. – 925 с.
38. Сартр Ж.-П. Шляхи свободи. Трилогія. — Ч. 3: Смерть у душі / пер. із фр. Л. Кононович. — К.: Вид-во Жупанського, 2016. — 312 с.
39. [Стружевский В.Онтологія](#). — К: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського — 2014. — 312 с.
40. [Тейлор Ч.Етика автентичності](#).Пер. с англ. – Изд. 2-е. – К.: Дух і літера, 2013. – 128 с.
41. [Тиллих П.Мужество быть](#). К.: Дух і Літера, 2013. – 200 с.
42. Хайдеггер М. Бытие и время/ Хайдеггер М. – М.: Академический Проект, 2011. – 460 с.
43. Хайдеггер, М.[Цолликоновские семинары](#)/ Пер. с нем. яз. И. Г. Глухой. — Вильнюс: [ЕГУ](#), 2012. — 406 с.
44. Хайдеггер М. О существе человеческой свободы. Введение в философию.— СПб.: "Владимир Даль", 2018. – 416 с.
45. Чалмерс Д. Сознаний ум. В поисках фундаментальной теории. М.: УРСС : Книжный дом «Либроком», 2013. – 512 с.
46. Філософія ХХ-ХХІ століть: імена [Текст] : біогр. слов. / уклад. : Ю. В. Омельченко. – К. : Фенікс, 2011.– 211 с.
47. Філософія [Текст]: практикум / Л. Г. Дротянко, М. А. Абисова, С. Н. Ищук [и др.]. - К. : Аграр Медиа Групп, 2014. - 98 с.
48. Франкл В. Логотерапия и экзистенциальный анализ: Статьи и лекции = Logotherapie und Existenzanalyse. — М.: [Альпина нон-фикшн](#), 2016. — 344 с.
49. Фройд Зигмунд Вступ до психоаналізу. Переклад з німецької: [Петро Таращук](#). Харків: КСД, 2015. – 480 с.
50. Фромм Е. Е. Фромм. Мати чи бути?. К.: Укр. письменник, 2010. – 189 с.
51. Фуко М. Наглядати і карати. — [К.](#): [Основи](#), 1998. — 392 с. (перевидання відсутнє)
52. *Schmidt, Dennis J.; Heidegger, Martin (2010). Being and Time. Albany: State University of New York Press.*

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>
2. Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>

3. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>
4. <http://sokrat.online/files-view-22.html>
5. <https://www.youtube.com/channel/UCpwQ3deqRxm1e2tM6pMZF4A>
6. <https://www.youtube.com/watch?v=oGFQNPQKGJM&list=PL17615E91842086C0>